

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۱، پیاپی ۵

بررسی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: پارک بعثت منطقه ۱۶ شهرداری تهران)

مریم بیرانوندزاده<sup>۱\*</sup>، یعقوب ابدالی<sup>۲</sup>، مهتاب مومنی چلکی<sup>۳</sup>

۱- پژوهشگر جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد جهاد دانشگاهی لرستان، خرم‌آباد، ایران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۲

### چکیده

امنیت به عنوان نیازی اساسی، در اجتماعات انسانی از جایگاه خاصی برخوردار است. برنامه ریزان و طراحان فضاهای اجتماعی، به ویژه شهرها، تلاش می کنند تا با شناسایی عوامل تهدید کننده امنیت به ویژه در فضاهای عمومی، امنیت را برای استفاده کنندگان از آن فضاها فراهم کنند. زنان در مقام نیمی از اجتماعات انسانی، به واسطه خصوصیات بیولوژیک، مسئولیت ها و نگاه متفاوت در مقایسه با مردان، ارتباط متمایزی با فضا برقرار می کنند. آنان نیازمند تسهیلات خاصی از فضا هستند تا موجب افزایش اطمینان خاطر آنان از حضور امن در فضاهای شهری و به ویژه فضاهای عمومی مانند پارک شود. از این رو این مقاله بر آن است که به بررسی امنیت زنان در پارک بعثت (خزانه) منطقه ۱۶ تهران بپردازد. به منظور سنجش امنیت اجتماعی زنان در این مناطق سه بعد نظارت اجتماعی، کالبدی، محیطی در ارتباط با احساس امنیت مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج تحلیل ها نشان می دهد که بین متغیرهای بررسی شده و احساس امنیت زنان در سطح بالای ۹۵ درصد و با درجه معناداری ( $Sig=0/00$ ) رابطه معناداری وجود دارد. در مجموع میزان بررسی امنیت زنان متغیر عدم نظارت اجتماعی با ضریب  $0/682$  بیشترین اثر را در عدم استفاده زنان از پارک بعثت دارد.

واژگان کلیدی: امنیت، فضاهای شهری، امنیت زنان، پارک بعثت (خزانه).

یکی از مهمترین نیازهای اساسی انسان، نیاز به احساس امنیت است. احساس امنیت عاملی تأثیر گذار در ارتقای کیفیت زندگی انسان هاست. به طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین میرود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را میگیرد و مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تأمین امنیت است، به طوری که آبراهام مازلو نیز در سلسله مراتب نیازها، احساس امنیت را بلافاصله پس از ارضای نیازهای اولیه قرار میدهد (کاهه، ۱۳۸۴: ۱۳۳). از آنجا که بخش قابل توجهی از فعالیت ها و همچنین ارتباطات افراد در عرصه های عمومی و فضاهای شهری صورت می پذیرد، می توان چنین اظهار داشت که در برخی از موارد کاهش نسبی کارایی فضاهای شهری (به خصوص پارک های شهری) نا امن بودن آنهاست.

یکی از مهمترین مباحثی که طی سالهای گذشته به دلایل گوناگونی مانند تراکم جمعیت و کاهش روابط چهره به چهره انسانی، مدنظر برنامه ریزان و مدیران شهری قرار گرفته، مقوله امنیت شهروندان است. وجود امنیت در محیط های شهری یکی از الزامات اساسی کیفیت زندگی محسوب می شود (Zabihi et al, 2013, 120).

از آنجا که فضاهای شهری امروزی مؤلف های برای وقوع نابهنجاریهای شهری و در نتیجه ناامنی در شهر می باشند، بنابراین بررسی جنبه های کیفی و کمی امنیت در فضاهای شهری امری ضروری است (Rakhshani Nasab & Esfandiari Mahani, 2014). در نخستین برنامه ریزیهای شهری در نیمه نخست قرن بیستم، شهرها بر اساس تفکیک کارکردها به شیوه سنتی مورد توجه قرار گرفته اند؛ یعنی زنان به حوزه خصوصی و مردان به حوزه عمومی تعلق داشته اند. این تفکیک با وجود افزایش شهرنشینی، توسعه شهرها و تغییرات همچنان باقی مانده و باعث ایجاد تناقضی شده است در شهرها همواره تحت تأثیر نبود امنیت شهری واقعی یا بالقوه است و این امر مانع دیگری برای زنان است که نتوانند شهروندان فعال هم جانبه باشند (Afshani & Zakeri Hamaneh, 2012, 146).

امروزه با وجود آن که زنان در اجتماع حضور فعال دارند، هنوز فاصله زیادی تا حضور راحت و بدون احساس نا امنی برای آنها وجود دارد. بعضی از فضاهای عمومی، به خصوص در مناطق خاصی از شهر، به شدت تحت سلطه مردان قرار دارد. زنان در فضاهای شهری با خطراتی از جمله دزدی و کیف قاپی، گم شدن، خشونت، متلک پرانی و انواع مختلف آزارهای جنسی قرار می گیرند. عکس العمل مورد پذیرش عموم در مواردی که زنی مورد آزار جنسی قرار می گیرد، مداراست که خود باعث تقویت احساس نا امنی و آسیب پذیری در فضاهای عمومی می شود. توجه به این نکته ضروری است که ترس از جرم، تأثیرات و محدودیت هایی را در رفتارهای اجتماعی بانوان در فضاهای شهری به دنبال دارد، که از آن جمله می توان به خارج نشدن بانوان از منزل پس از تاریکی شدن هوا، کاهش فرصت های رشد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، و افزایش وابستگی بانوان به مردان و ایجاد دید کلیشه ای به زنان به عنوان موجودات ضعیف و ناتوان اشاره کرد (Lubuva & Mtani, 2004: 21).

با توجه به توضیحات بالا، در پژوهش حاضر تلاش شده از طریق بررسی امنیت زنان در فضاهای شهری و در مقیاس پارک های شهری، زمینه های لازم برای ایمن کردن پارک ها فراهم شود. در این راستا پارک بعثت (خزانه)، به عنوان محدوده مطالعاتی پژوهش حاضر انتخاب شده است. این نوشتار دارای سه بخش اصلی است. در ابتدا و به منظور ایجاد حساسیت نظری، ادبیات موضوع و نظریات مرتبط با موضوع مرور شده اند، پس از آن چهارچوب روش

تحقیق و شاخص های پژوهش تدوین شده و در نهایت یافته های پژوهش در محدوده مورد مطالعه به بحث گذاشته شد، و در نهایت به ارائه راهکار و نتیجه گیری ختم گردید.

### مبانی نظری

از مولفه های اساسی در زندگی اجتماعی که وجود آن برای هر جامعه ضروری می باشد و بدون آن زندگی شیرین و سعادت‌مندانه ای برای افراد آن جامعه محقق نخواهد شد مسئله مهم و اساسی " امنیت " می باشد. بدون وجود امنیت فعالیت در عرصه مختلف در عرصه های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی امکان پذیر نخواهد بود لذا تمام ادیان الهی و عقلا و خردمندان جوامع بشری از امنیت به عنوان نخستین نیاز هر جامعه ای یاد نموده و حاکمان را به ایجاد آن توصیه می نماید در روایات منقول از معصومین نیز امنیت از جایگاه ویژه ای برخوردار است در این میان امنیت اجتماعی زنان از مهمترین اموری است که می تواند مورد کنکاش و بررسی قرار گیرد و از آنجا که پدیده های اجتماعی و از جمله امنیت و یا ناامنی اجتماعی معلول عوامل مختلفی است لذا بررسی عوامل ایجاد ناامنی های زنان و راهبردهای لازم در جهت پیش گرایانه و درمان این امر می تواند راه‌گشا باشد (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۴).

### امنیت

امنیت از ریشه لاتین *secure* که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است؛ گرفته شده و همچنین موضوعاتی چون " رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی با وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین، ضمانت " را در بر می گیرد. امنیت در فرهنگ فارسی نیز به معنای آزادی و آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران بیان شده و در فرهنگ علوم رفتاری نیز دو معنا از این واژه شامل " یک حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته های شخصی انجام شود " و احساس ارزشی شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرش که در نهایت از سوی طبقه های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می شود که مطرح شده است (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۴).

از نظر لغوی نیز امنیت به معنای بیخوفی، امن، ایمنی، ایمن شدن و در امان بودن آمده است (معین، ۱۳۵۴). همچنین امنیت به مفهوم آرامش و آسودگی است (عمید، ۲۷۵: ۱۳۵۹). برخی از صاحب نظران در تعریف امنیت به مفهوم رهایی از تهدیدها و مقابله با آن تأکید داشته اند. جان مورز معتقد است امنیت به معنی رهایی نسبی از تهدیدهای زیان بخش است (حسینی به نقل از ربیعی، ۱۳۹۴: ۲۴). امنیت به سه دسته تقسیم می شود؛ امنیت ملی، امنیت داخلی و عمومی و این تقسیم بندی به معنی عدم وابستگی یا استقلال این سه سطح از همدیگر نیست (همان).

### امنیت اجتماعی

نوع دیگر امنیت، امنیت اجتماعی است. امنیت اجتماعی نسبت نزدیکی با مفاهیم نظم اجتماعی، هویت اجتماعی، همبستگی اجتماعی و در نهایت اعتماد اجتماعی دارد. در این رابطه جوامع زمانی از امنیت اجتماعی برخوردارند که هویت آن ها مورد تهدید واقع نشود. منظور از تهدید هویت جامعه، تهدیدی است که بقای جامعه را دچار مشکل می سازد به عبارت دیگر، زمانی امنیت اجتماعی تهدید می شود که " مای " جامعه مورد تهدید جدی قرار گیرد. با این نگاه، منظور از امنیت اجتماعی، تداوم پایدار هویت، منافع و منزلت اجتماعی گروه های اجتماعی و راهکارهای حل کشمکش اجتماعی، به عنوان سه مقوله اصلی در چارچوب فرهنگ هر جامعه است (غرایاق زندی، ۱۳۸۶: ۱۷۵).

### احساس امنیت و ابعاد آن

احساس امنیت فرآیندی اجتماعی ارزیابی می‌گردد که متناسب با تحول متن آن تغییر می‌یابد بنابراین، احساس امنیت را بدون منظر اجتماعی نمیتوان درک کرد. همچنین به تبع تحولات متن احساس امنیت، امری نسبی و پیوسته در حال تحول می‌باشد. بنابراین، کشف رابطه موجود بین " رویکرد احساس امنیت " با " فضای اجتماعی " در جامعه شهری مورد تأکید است که سه رویکرد در این زمینه عبارتند از: نخست رویکرد تقلیلگرا است. در این رویکرد احساس امنیت تابعی از اوضاع اقتصادی جامعه شهری می‌باشد. دوم رویکرد تعامل غیرمتوازن می‌باشد. در این رویکرد احساس امنیت اگرچه تابعی از ساختارهای اقتصادی است ولی در عین حال شرایط اقتصادی یک جامعه شهری از رویکرد امنیتی نیز تأثیری پذیرد. سوم رویکرد تعامل همه جانبه معتقد به ارتباط و تفکیک ناپذیری ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و احساس امنیتی از یکدیگر می‌باشد (بشریه ۱۳۷۴، ۴۸). رویکردی که اغلب محققان برای سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی انتخاب می‌کنند شامل رویکرد سوم می‌باشد. در این رویکرد ابعاد ذهنی که بر ایند شرایط خاص جامعه می‌باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد. از مهمترین شاخص ها و نشانه های احساس امنیت اجتماعی می توان به جدول زیر اشاره کرد:

جدول ۱. مهمترین شاخص ها و نشانه های احساس امنیت اجتماعی

نشانه های احساس امنیت	شاخص های احساس امنیت
حضور در پارک های شهری در ساعات پایانی شب	-عدم وجود آزار بصری
حضور در فضاهای خلوت	
استفاده دایمی از فضاها	-عدم وجود آزار لسانی
نداشتن ترس و اضطراب از سکونت در منطقه	
نبود خشنوت	-عدم وجود آزار فیزیکی
عدم ترس از سرقت	
حضور در مکان های تنگ و تاریک	

مأخذ: آقایی و همکاران، ۱۳۹۳.

### فضای عمومی شهری

فضاهای شهری به عنوان بستر زندگی و فعالیت شهروندان باید بتوانند با توجه به شباهت ها و تفاوت های میان افراد و گروه های سنی و اجتماعی، جنسی، محیطی امن، سالم و جذاب را برای همه افراد فراهم کند و نیاز تمامی اقشار اجتماعی را پاسخ دهد (shariati, 2005). در سال های گذشته مسئولیت زنان در محیط خانه به علل گوناگون بیش تر بود، اما امروز زنان بویژه زنان خانه دار از اوقات فراغت بیش تری نسبت به گذشته برخوردارند. همین امر سبب شده که علایق آن ها به سمت فضاهای عمومی بیشتر شود (sotoudeh, 1996).

فضا را براساس میزان " مهار تعاملات اجتماعی " به سه دسته تقسیم می کنند:

فضای عمومی : فضایی است که " دسترسی " به آن برای همه اعضای جامعه امکان ژذیر است؛ اما فرد در انجام اعمالش آزادی کامل ندارد و هنجارها و قوانین جامعه را در نظر می گیرد.

فضای نیمه عمومی یا خصوصی: فضایی است که برای استفاده عموم آزاد است، اما به دلیل محدودیت در هدف و کاربری آن، استفاده کنندگان خاص دارد.

فضای خصوصی: فضایی است که به وسیله اشخاص اشغال می شود ( راپاپورت، ۱۹۷۷:۲۸۹ ). فضای عمومی در شهرها اجازه حرکت و فعالیت های عمومی را به فرد می دهد و زمینه مشارکت مردم را فراهم می کند. هرچه تسلط فضای خصوصی بر فضاهای عمومی در شهرها بیشتر می شود، روابط اجتماعی بیشتر نادیده گرفته شده و انسان شهری به زندگی خصوصی بیشتر مشغول می شود ( بانز، ۲۸: ۱۹۷۰ ).

فضای عمومی را می توان به دو نوع " نرم فضا " و " سخت فضا " تقسیم کرد. نرم فضا، فضایی طبیعی در داخل یا خارج از شهر است که باغ ها، پارک ها و فضاهای سبز را شامل می شود. این فضا می تواند بدون شکل و لبه مشخص باشد و لزوماً به حصار و محدوده معین نیاز ندارد؛ همچنین از شلوغی شهر می کاهد در واکنش به فشردگی محیط ساخته می شود و عملکردی تفریحی دارد. سخت فضا، فضایی است که از اطراف به بدنه های معماری شده محصور می شود. این فضا قابل اندازه گیری و قابل ادراک است و فعالیت های انسانی در آن جاری هستند ( ترانسیک ۱۹۸۶ ). امروزه در شهرهای ایران پارک ها جزئی از فضاهای زیست روزمره افراد هستند که به مصرف می رسند جماعت پارک رو، به گروه های مختلفی تقسیم می شوند. هر گروهی از پارک ها به شیوه خود استفاده می کنند و ارضا و التذاذ مورد نیاز خود را می طلبند ( اجلالی و انجم شعاع، ۱۳۹۱:۱۱۲ ).

#### امنیت اجتماعی در رابطه با فضای شهری

مفهوم فضای شهری امن در مقابل مفهوم فضای شهری ناامن قرار دارد. پدیده ناامنی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است و کلیه عرصه های زندگی را در بر می گیرد. مقوله ناامنی از جنبه عینی، کلیه مظاهر ناامنی از جمله سرقت، قتل، خشونت و... را شامل می شود و مقوله ناامنی از جنبه ذهنی، شامل دآوری در خصوص امنیت فضا است (صالحی، ۱۳۸۷:۱۰۷). مطالعات متعدد انجام شده درباره امنیت در فضای عمومی و به ویژه در شهرها نشان دهنده امنیت به عنوان شاخص کیفی زندگی در شهرهاست و نیز اینکه آسیب های اجتماعی از مهمترین پیامدهای تهدید یا تضعیف امنیت به شمار می رود در یک دسته بندی کلی می توان نظریات مطرح در این زمینه را به دو گروه تقسیم کرد:

#### رویکردهای مبتنی بر ارزش ها

این رویکردها در قالب دو گروه کلی، بر ارزش عینی و ذهنی در احساس امنیت در جامعه تأکید دارند.

رویکردهای مبتنی بر ارزش عینی؛ براساس این رویکرد، امنیت برآیند وضعیتی است که توسط قدرت یا دولت برای پاسداری از مردم در برابر تهدیدهای بیرونی ایجاد می شود. در این رویکرد، دولت با دو روش مستقیم (پلیس و ساختارهای امنیتی جامعه) و غیر مستقیم ( خانواده و آموزش و پرورش) امنیت را در جامعه به وجود می آورد (اسماعیلی، ۱۳۸۹: ۱۷۲)؛ بنابراین این رهیافت که به رهیافت قدرت محور و دولت محور معروف است معتقد است

بین قدرت دولت و برقراری امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد. هرچه قدرت دولت بیشتر باشد، بهتر می تواند امنیت را در جامعه برقرار کند.

رویکردهای مبتنی بر ارزش های ذهنی؛ براساس این رویکرد، تهدیدها اغلب علیه ارزش ها و هویت های گروه های اجتماعی است. در نتیجه امنیت در جامعه زمانی حاصل می شود که گروه ها و خرده فرهنگ ها بتوانند در تعامل با یکدیگر، خواسته ها و ارزش های خود را به راحتی مطرح کنند. در این رویکرد، امنیت اجتماعی یک گروه خاص درون جامعه (مانند زنان) با سطح کلان پیوند دارد؛ بنابراین امنیت اجتماعی زمانی مطرح خواهد بود که نیروی بالقوه یا بالفعلی هویت افراد را در جامعه تهدید کند. این رهیافت که به رهیافت جامعه محور و هویت محور مشهور است امنیت اجتماعی را فراتر از تعهد دولت می داند و مهم ترین منبع تحقق امنیت اجتماعی را خود جامعه و گروه های گوناگون موجود در آن می داند. این دیدگاه اعتقاد دارد رفتارهای انحرافی نتیجه فشارهایی است که بعضی از مردم را به کج روی و بروز ناامنی وادار می کند. تأثیر شرایط محیطی بر ابعاد امنیت اجتماعی یعنی امنیت جانی، مالی و... یکسان و یک جهت نیست (بدار و دیگران، ۱۳۸۰: ۲۷۲). در یک دسته بندی کلی می توان گفت هم امنیت اجتماعی حاصل تمامی عوامل انسانی و فیزیکی در فضاست و ایجاد اشکال در هریک از این فضاها ناامنی و ایجاد هرج و مرج را در پی خواهد داشت که تأثیر فضای اجتماعی و فیزیکی نیز در این مورد مطالعه شده (پارک بعثت) نیز به خوبی مشهود است.

### پژوهش های انجام گرفته در زمینه احساس امنیت در فضاهای شهری

#### جدول ۲. پیشینه تحقیق موضوع

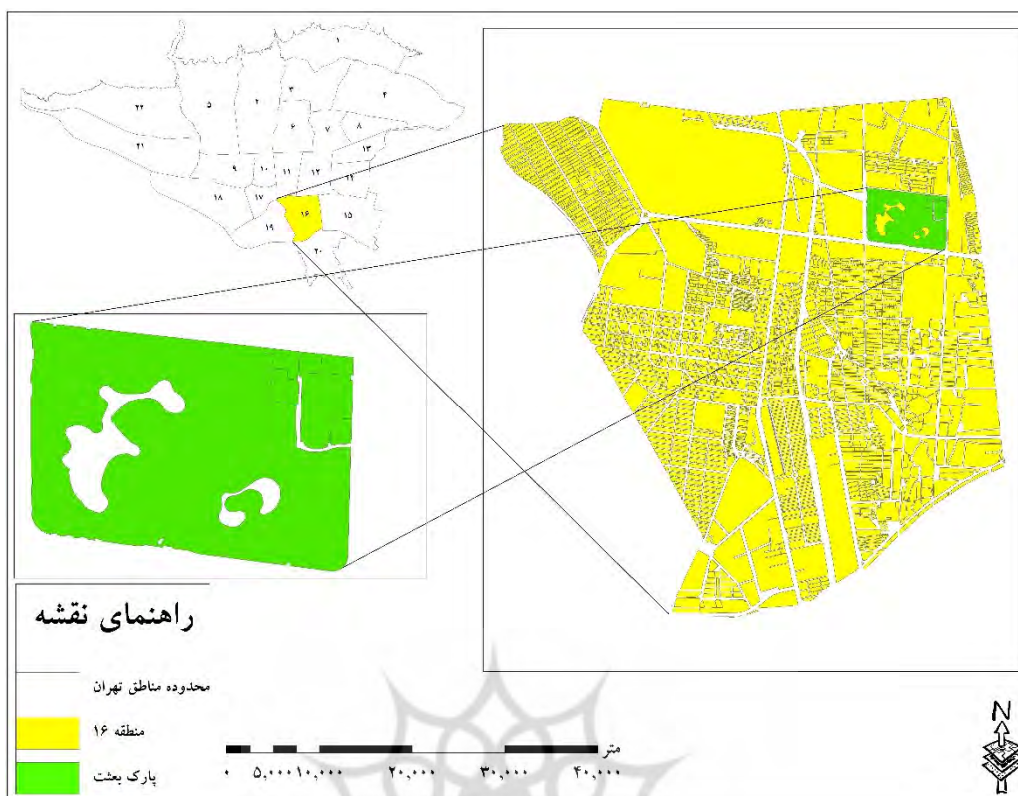
پژوهشگران	سال پژوهش	توضیحات
کسکلا و دیگران	۲۰۰۰	نشان دادند که ترس و احساس ناامنی تحت تأثیر تجربه ی زنان از مکان هاست؛ همچنین زنان، شب های زمستان و تابستان را به یک اندازه خطرناک درک کرده اند.
لوبوا و ام تانی	۲۰۰۴	در پژوهش خود با عنوان " فضای شهری و امنیت: یک مورد از بازرسی ایمنی دارالسلام برای زنان" معتقدند که ترس از جرم رفتار و حالات را در فضاهای شهری تغییر می دهد و این اثرات روی زنان و دیگر گروه های آسیب پذیر اجتماعی و اقتصادی شدیدتر است؛ اثراتی نظیر اینکه: حرکت های آن ها را محدود می کند و به ویژه بعد از تاریک شدن هوا موجب در خانه ماندن آن ها می شود و فرصت های اجتماعی و اقتصادی آن ها را کاهش می دهد. در این فرآیند آن ها از فعالیت های اقتصادی و اجتماعی نظیر کار کردن تا دیر وقت و یا شغل هایی که شیفته هستند و یا کلاس های عصر و نظایر آن مستثنی می شوند و البته در این گونه موارد همواره زنان فقیر بیشتر قربانی جنایت و ترس از آن می شوند.
بونتی و پاسکال	۲۰۰۷	مطالعات بونتی و پاسکال در جامعه فرانسه به عنوان سنجش مقایسه ای میزان امنیت اجتماعی زنان و دختران در محله های شهر پاریس نشان می دهد زن ها و دختران از زندگی کردن در مکان هایی که مطابق آمارهای رسمی جرم و ناامنی در آن ها زیاد است و به اسم محله های مسئله دار شناخته شده است در هراسند و نسبت به آن ها احساس ناامنی دارند.

۲۰۱۰	ویور	بررسی های ویور در آمریکا با موضوع تأثیر رابطه حمایت اجتماعی اطرافیان با میزان احساس امنیت اجتماعی نشان داده است که حمایت اجتماعی با احساس امنیت زنان در رابطه است، و زنانی که در خانواده خود مورد توجه همسر و حتی فرزندان خود هستند احساس آرامش و امنیت بیش تری دارند و با شادی و نشاط بیش تر کارهای روزمره خود را پیگیری می نمایند.
۱۳۸۵	علیخواه و نجیبی	با بررسی " وضعیت ترس از زنان از جرم در فضاهای شهری در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران " نشان می دهد حدود نیمی از زنان پاسخگو هنگام رفت و آمد در فضاهای عمومی شهری احساس امنیت ندارند این مقدار در بین زنان با تحصیلات و در آمد کم و زنان ساکن در محلات دارای زمین و ساختمان های متروک بیش تر است.
۱۳۹۰	گلی	در مطالعه ای تحت عنوان " زنان و امنیت در فضاهای شهری ( مطالعه موردی: پارک آزادی شیراز )" به سنجش میزان احساس امنیت زنان در پارک آزادی شیراز پرداخته است نتایج تحقیق نشان می دهد عوامل محیطی مانند کاربری اراضی، تنوع کاربری های پیرامون و ساعت های فعالیت آن ها و نیز مجاورت های مکانی کاربری ها، با افزایش حس امنیت زنان پاسخگو رابطه معنا داری دارد. عوامل شخصی مانند سن، تحصیلات، اشتغال و مهاجرت تأثیری معناداری بر میزان احساس امنیت زنان نداشته است.
۱۳۹۳	رزم پوری و همکاران	با بررسی " امنیت اجتماعی زنان در نواحی مختلف شهر یاسوج " نشان می دهد که منطقه ۴ و مرکز شهر در مقابله با منطقه ۲ و ۳ از امنیت کمتری برخوردار است که این امر ناشی از سطح زندگی و یا به نحوی رفاه اجتماعی و سلامت فرهنگی است.
۱۳۹۵	پوراحمد و همکاران	با ارزیابی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری ( مطالعه موردی: منطقه یک شهر اهواز ) نتایج نشان می دهد شاخص های نظارت، اجتماعی، رفتاری، کالبدی، مبلمان، محیطی و دسترسی بر احساس امنیت زنان در منطقه یک شهر اهواز تأثیر گذارند شاخص نظارت بیشترین تأثیر و شاخص مبلمان کمترین تأثیر را بر احساس امنیت زنان در منطقه یک شهر اهواز دارد.

مأخذ: مطالعات نگارنده گان

#### محدوده مورد مطالعه

منطقه ۱۶ در جنوب حوزه مرکزی تهران در میان منطقه ۲۰ در جنوب، منطقه ۱۵ در شرق، منطقه ۱۱ و ۱۲ و ۱۷ در شمال و منطقه ۱۹ در غرب واقع شده است. بزرگراه آزادگان در جنوب، خیابان فداییان اسلام در شرق، خیابان شوش در شمال و بزرگراه های نواب و تند گویان و خیابان بهمینیار در غرب و مرز این منطقه را تعریف می نماید. کل شهر تهران براساس مساحت ملاک عمل شهرداری مناطق دارای وسعتی معادل ۳/۶۶۵ کیلومتر مربع بوده و مساحت منطقه ۱۶ نیز برابر ۵۰/۱۶ کیلومتر مربع می باشد که سهمی معادل ۲/۵ درصد از وسعت شهر را شامل می شود و از این حیث در رتبه چهاردهم در میان سایر مناطق تهران جای می گیرد ( طرح تفصیلی منطقه ۱۶، ۱۳۸۵). پارک بعثت نیز با ۵۳۰ هزار متر مربع مساحت در ناحیه ۶ منطقه ۱۶ واقع شده است که در سال ۱۳۴۸ با تخریب کوره های آجر پزی و تبدیل این مکان به پارک در سال ۱۳۵۲ بطور رسمی افتتاح شد. (طرح تفصیلی منطقه ۱۶، ۱۳۸۵).



شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه در منطقه ۱۶ شهرداری تهران، ترسیم: نگارندگان

### روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی می باشد. در این راستا، پژوهشگران با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و میدانی و براساس فرضیه ی پژوهش اقدام به طراحی پرسش نامه نمودند. ۳۰ پرسشنامه بین زنان حاضر در پارک بعثت به صورت نمونه گیری غیر احتمالی و به صورت مصاحبه گری توزیع شد. در ابتدا به بررسی اطلاعات توصیفی پاسخ دهنده گان پرداخته و در ادامه با استفاده از آزمون های پیرسون، اسپیرمن و  $T$  به بررسی رابطه بین متغیرها پرداخته شد.

### تحلیل یافته های پژوهش

در این قسمت یافته ها و نتایج به دست آمده در دو قسمت توصیفی و تحلیلی ارائه می شود. در بخش توصیفی ابتدا سیمای نمونه آماری پژوهش مورد مطالعه قرار میگیرد. بر اساس یافته های پژوهش میزان ۴۶/۷ درصد پاسخگویان بین ۴۵ تا ۵۵ سال سن دارند. و از کل تعداد پاسخگویان ۷۳/۳ درصد افراد در عصر و ۷۰ درصد پاسخگویان به مدت ۱ تا ۲ ساعت از پارک استفاده می کنند.



جدول ۳. وضعیت گروه سنی جامعه آماری، زمان استفاده و طول مدت استفاده از پارک بعثت

سن	فراوانی	درصد
۱۵-۲۵	۳	۱۰
۲۵-۳۵	۱۰	۳۳/۳
۴۵-۵۵	۱۴	۴۶/۷
+۵۵	۳	۱۰
کل	۳۰	۱۰۰
زمان استفاده از پارک	فراوانی	درصد
صبح	۵	۱۶/۷
ظهر	۲	۶/۷
عصر	۲۲	۷۳/۳
شب	۱	۳/۳
کل	۳۰	۱۰۰
مدت استفاده از پارک	فراوانی	درصد
نیم ساعت	۴	۱۳/۳
۱ تا ۲ ساعت	۲۱	۷۰
۲ تا ۳ ساعت	۴	۱۳/۳
بیش از ۳ ساعت	۱	۳/۳
کل	۳۰	۱۰۰

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

جهت تحلیل وضعیت شاخص های اجتماعی، محیطی و کالبدی از آزمون  $T$  تک نمونه ای، مطابق جدول (۴) استفاده شده است. بر اساس نتایج به دست آمده (سطح معنی داری، کران های بالا و پایین) همه شاخص های اجتماعی، محیطی و کالبدی (احساس نا امنی، مشکلات پارک بعثت، تأثیر پارکبان و نیروی انتظامی، میزان احساس خطر، تهدید و ترس) معنی دار شدند. به عبارت دیگر موانع مختلف به طور متوسط بر میزان استفاده افراد از پارک اثر داشته است و این تأثیر در ابعاد مختلف دارای شدت و ضعف می باشد.



جدول ۴. آزمون  $T$  تک نمونه‌ای وضعیت پارک بعثت در زمینه ناامنی و مشکلات پارک

سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین‌ها	سطح معناداری ( $sig$ )	درجه آزادی ( $df$ )	میزان $T$ محاسبه شده	شاخص
کران پایین	کران بالا					
۳/۱۲	۳/۸۲	۳/۴۶	۰/۰۰۰	۲۹	۲۰/۲۶۲	احساس ناامنی
۲/۴۳	۳/۹۷	۳/۲۰	۰/۰۰۰	۲۹	۸/۴۴۹	مشکلات پارک بعثت
۱/۷۴	۲/۲۰	۱/۹۶	۰/۰۰۰	۲۹	۱۷/۵۱۷	تأثیر پارکبان و نیروی انتظامی
۲/۳۳	۲/۸۰	۲/۵۶	۰/۰۰۰	۲۹	۲۲/۴۵۵	میزان احساس خطر، ترس و تهدید

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

به منظور بررسی میزان امنیت پارک بعثت، سه بعد نظارت اجتماعی، محیطی و کالبدی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. در زمینه نظارت اجتماعی براساس همبستگی پیرسون یافته‌ها نشان داد که رابطه بین نظارت اجتماعی در پارک و احساس امنیت افرادی که از پارک استفاده می‌کنند، مثبت و معنادار است (جدول شماره ۵). و هرچه میزان نظارت اجتماعی افزایش یابد احساس امنیت افزایش یافته و احساس ترس، خطر و تهدید کاهش می‌یابد.

جدول ۵. آزمون همبستگی میزان نظارت اجتماعی و احساس امنیت

نوع همبستگی	ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد
پیرسون	۰/۶۷۸	۰/۰۰۰	۳۰
اسپیرمن	۰/۶۷۶	۰/۰۰۰	۳۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

همچنین بر اساس اطلاعات گردآوری شده از تکمیل پرسشنامه در بین افرادی که از پارک استفاده می‌کنند، یافته‌ها نشان داد که بیشترین نوع جرم مربوط به مواد مخدر و افراد مبتلا به اعتیاد است در این راستا افرادی که از پارک استفاده می‌کنند اغلب به صورت خانوادگی (۶۰ درصد) و یا با دوستان (۲۶/۷ درصد) به پارک می‌روند. از بین این افراد ۹۰ درصد افرادی هستند که منزل مسکونی آن‌ها نزدیک پارک قرار دارد و افرادی که از پارک استفاده می‌کنند بخصوص زنان نمی‌توانند با خیال آسوده از تمامی نقاط پارک استفاده کنند و اغلب تاکید داشتن که در مرکز اصلی پارک و میدان فواره‌ها گرد هم می‌آیند چون این نقطه بیشتر شلوغ تر می‌باشد و احساس امنیت بیشتری می‌کنند در این نقطه، بر این اساس همبستگی بین علت عدم استفاده از پارک و احساس ترس، خطر و تهدید در پارک با استفاده از همبستگی پیرسون مثبت و معنادار است.

## جدول ۶. آزمون همبستگی بین علت عدم استفاده از پارک با احساس ترس و خطر

تعداد	سطح معناداری	ضریب همبستگی	نوع همبستگی
۳۰	۰/۰۲۰	۰/۴۲۳	پیرسون
۳۰	۰/۰۴۶	۰/۳۶۷	اسپیرمن

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

در زمینه تأثیر ابعاد محیطی و کالبدی پارک در امنیت و به تبع آن استفاده از پارک بر اساس اطلاعات حاصل از آزمون کندال تائوبی یافته ها نشان داد که رابطه بین علت استفاده از پارک و مشکلات پارک (مسیر های مخفی، عدم وجود نور، عدم نظارت، فضاهای جدا افتاده، عدم علائم و راهنما، عدم نظارت اجتماعی) منفی و معنادار است. به این صورت که با افزایش مشکلات پارک میزان استفاده از آن کاهش می یابد و برعکس با کاهش مشکلات استفاده از آن افزایش می یابد.

## جدول ۷. آزمون همبستگی بین میزان استفاده از پارک و مشکلات پارک

تعداد	سطح معناداری	ضریب همبستگی
۳۰	۰/۰۴۰	-۰/۳۳۶

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

به منظور تحلیل و پیش بینی وضعیت تأثیر گذاری و تعیین شدت میزان همبستگی شاخص اثر گذار مشکلات پارک بعثت (مسیرهای مخفی، عدم وجود نور، عدم نظارت اجتماعی، فضاهای جدا افتاده و...) در ارتباط با مؤلفه اثر پذیر میزان استفاده از پارک که رابطه همبستگی معناداری دارند، از طریق رگرسیون چند متغیره تحلیل شد. نتایج به دست آمده از نظر پاسخگویان نشان می دهد که میان میزان استفاده از پارک با مشکلات پارک به میزان ۰/۶۹۲ همبستگی وجود دارد. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که ۴۴ درصد تغییرات میزان استفاده از پارک از طریق ترکیب خطی متغیرهای مشکلات پارک بعثت تبیین شده است (جدول ۸).

## ۱-۱ جدول ۸. نتایج رگرسیون متغیرهای مشکلات پارک بعثت در ارتباط با میزان استفاده از پارک

مدل	ضریب همبستگی چندگانه ( $r$ )	ضریب تعیین ( $R^2$ )	ضریب تعیین تعدیل شده ( $R_{adj}$ )	اشتباه معیار ( $Sd$ )
۱	۰/۶۹۲	۰/۴۷۹	۰/۴۴۰	۰/۴۶۰

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

بر اساس مقدار محاسبه شده برای  $F$  در سطح اطمینان ۹۹ درصد، می توان گفت که از دیدگاه پاسخگویان، ترکیب خطی شاخص های متغیر مستقل به طور معناداری قادر به تبیین و پیش بینی تغییرات ابعاد متغیر وابسته میزان استفاده از پارک بعثت است (جدول ۹).

**جدول ۹. معناداری رگرسیون متغیرهای مشکلات پارک بعثت بر میزان استفاده از آن ANOVA(b)**

شرح	مجموع مربعات	درجه آزادی <i>df</i>	میانگین مربعات	<i>F</i>	سطح معناداری <i>Sig</i>
اثر رگرسیونی	۵/۲۵۱	۲	۲/۶۲۵	۱۲/۴۰۱	۰/۰۰۰ <sup>b</sup>
باقیمانده	۵/۷۱۶	۲۷	۰/۲۱۲		
کل	۱۰/۹۶۷	۲۹			

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

در انتها بر اساس ضریب استاندارد شده تأثیر شاخص های متغیر مستقل بر ابعاد متغیر وابسته، نتایج مشکلات پارک بعثت نشان می دهد که از میان شاخص های مشکلات پارک بعثت تنها شاخص عدم نظارت اجتماعی تأثیر آماری معناداری بر ابعاد میزان استفاده از پارک دارد. همچنین از نظر تأثیر شاخص های متغیر مستقل بر ابعاد متغیر وابسته، عدم نظارت اجتماعی با ضریب تأثیر ۰/۶۸۲ بیشترین میزان تأثیر را بر میزان استفاده از پارک دارد.

**جدول ۱۰. ضرایب میزان شدت اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از دیدگاه پاسخگویان**

شرح	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد	<i>T</i>	سطح معناداری <i>Sig</i>
	<i>B</i>	<i>Std.Error</i>			
عدم نظارت اجتماعی	۰/۶۸۲	۰/۱۳۷	۰/۶۹۴	۴/۹۶۲	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

به این ترتیب با توجه به نتایج یافته های پرسشنامه مشکلات پارک بعثت و تأثیر آن بر میزان استفاده افراد از پارک روشن گردید که شاخص عدم نظارت اجتماعی بر ابعاد میزان استفاده از پارک اثر داشته و پیش بینی کننده وضعیت آینده افزایش امنیت و به تبع آن افزایش استفاده از آن است.

**نتیجه گیری**

امنیت از حقوق و نیازهای اولیه جامعه انسانی است و تاجایی این امر مهم و حیاتی می باشد که جز عوامل توسعه هر کشور شناخته می شود و شامل همه ی جنسیت ها چه مرد و چه زن است. زنان در مواجهه با مردان آسیب پذیرتر هستند و امنیت زنان در نهایت امنیت کل جامعه را می سازد. فضاهای شهری و از جمله پارک ها در مقابل ناامنی آسیب پذیرند و این ناامنی ممکن است باعث کاهش استفاده ی زنان و در مواردی اجتناب آنان از این فضاها شود که در بلند مدت مضرات اجتماعی و اقتصادی زیادی به بار خواهد آورد.

در این پژوهش پارک بعثت منطقه ۱۶ تهران که پارکی بسیار پرتردد به دلیل همجواری با ترمینال جنوب و در منطقه ای واقع است که با آسیب های اجتماعی بسیاری روبرو می باشد به عنوان مورد مطالعه ای انتخاب و احساس امنیت زنان در این پارک و استفاده آنها مورد سنجش قرار گرفته است که نتایج جالبی به دست آمده و مشخص شد که بین استفاده زنان از این پارک و رابطه آن با احساس امنیت شان رابطه معناداری وجود دارد بطوری که ساعات مشخصی

از پارک استفاده می کنند و بصورت دست جمعی، و متغیرهای مورد بررسی در این باره از جمله متغیر کالبدی و محیطی، نظارت اجتماعی با ( $sig=0/0$ ) معنادار شدند و استفاده بسیار پایینی زنان از این پارک دارند و تمامی زنانی که در این پارک از آنان مصاحبه گری شد عدم نظارت اجتماعی دائم را از جمله مهمترین عدم استفاده از این پارک بیان کردند که این امر همکاری بیشتر مسئولین و نیروی انتظامی، تشکل های مردمی برای حمایت از قشر زنان و فرهنگ سازی برای تمامی مردم منطقه برای امنیت بیشتر در این مکان را می طلبد.

## منابع

- اجلالی، پرویز، انجم شعاع، ریحانه (۱۳۹۱)، زندگی روزمره در پارک های شهری: مطالعه مقایسه ای پارک های تهران و کرمان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره سیزدهم شماره ۳.
- اسماعیلی، عطا، احمدی، یعقوب (۱۳۸۹)، سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته ای در شهر مشهد، جامعه شناسی کاربردی، سال ۲۱، شماره ۲.
- آقایی، پرویز و دیگران (۱۳۹۳)، سنجش و تدوین راهبرد امنیت اجتماعی پایدار (مورد پژوهشی منطقه ۱ تهران)، فصلنامه جغرافیایی انتظامی، سال ۲، شماره ۵.
- بشریه، حسن (۱۳۷۴)، جامعه شناسی سیاسی، انتشارات نی، تهران.
- پوراحمد، احمد، آروین، محمود، رحیم پور، نگار (۱۳۹۵)، ارزیابی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: منطقه یک شهر اهواز)، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری، شماره بیست سوم، تابستان ۱۳۹۶.
- حسینی، حسین (۱۳۸۶)، مدیریت احساس امنیت در جامعه، فصلنامه امنیت، سال ۶ شماره ۱.
- ربیعی، مریم (۱۳۸۴)، شناسایی مشکلات امنیتی - اجتماعی زنان در روابط شهری، مطالعه موردی شهر تهران، تهران، دفتر امور بانوان وزارت کشور.
- رزم پوری، علی اکبر، رهنما، محمد، افشار، زینب (۱۳۹۳)، بررسی امنیت اجتماعی زنان در نواحی مختلف شهر یاسوج.
- سادات حسینی، نرجس (۱۳۹۴)، پایان نامه آسیب شناسی امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهر پرنده، دانشگاه کاشان.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
- طرح تفصیلی منطقه ۱۶ (۱۳۸۵)، نهاد مدیریت و برنامه ریزی تهیه طرح های توسعه شهری تهران، مهندسان مشاور نقش محیط.
- عمید، حسن (۱۳۵۹)، فرهنگ عمید، تهران، نشر امیرکبیر.
- غرایاق زندی، داود (۱۳۸۶)، امنیت اجتماعی در پرتو شیوه های حل کشمکش های اجتماعی، فصلنامه امنیت عمومی، شماره ۲ و ۳.
- کاهه، احمد (۱۳۸۴)، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، جلد ۱، ص ۱۳۳، تهران، انتشارات گلپونه.

کوزه گر کالجی، لطفعلی، ضرغامی، سعید، آقایی، پرویز (۱۳۹۳)، سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی در فضاهای سبز عمومی مورد پژوهشی: پارک ملت تهران، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال دوم، شماره هفتم. گلی، علی (۱۳۹۰)، زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری: مطالعه موردی پارک آزادی شیراز، فصلنامه جامعه شناسی تاریخی، دوره سوم، شماره ۲.

ماندل، رابرت (۱۳۷۹)، امنیت ملی و دفاع از ارزش ها، تهران، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.

*Afshani, A, Zakeri Hamaneh, R (2012) Comparative Study of the Level of Social Security of Women and Men Living in Yazd, Women in Development and Politics,(3),145-1۶۲*

*Banz, George (1970), element, furban from newyork, mcgraw hill.*

*Bonnete, carrole, sophie Buffeteau, and pascal godefory (2007) Effects of security location on socital security in france, population 61:41-70.*

*koskela, H and pin. R (2000), Revisting fea and place: women, fear of attact and the buitt environment geo foram 31.*

*Lubuva, john and mtani, Anna (2004), urban space and security: Acase of the dares salaam, safety Audits for women, dares salaam, Tanzania, 13-1۷.*

*Oxford advanced learners dictionary of current, English (2000), oxford aniversity press*

*Rakhshanasab H., esfandiari mehni H. (2015) Investigating the Relationship between Feeling Secure and Social Capital of the Citizens in Zahedan City. Social Welfare. 14 (55):109-134.*

*rapoport, amos (1977), haman aspects of urban from, newyork, perymon press.*

*shariatic, s (2005), the perception of public safety in Khorasan, Iabal institate: university of mashnad. p10*

*sotoudeh, H, A (1996), Fundamental concepts in sociology, nashr Aqvaye Nour: Tehran.*

*Trancik, roger (1986), finding last space, newyork, van nostrand reinhold.*

*weaver, d (2010), socital security and social support Journals of oerontology, servies: psychological and social sciences 61: s24-34.*

*Zabihi, H., Larimian, T., Pourani, H. (2013), Analytical Model for Promoting Urban Security through the Security Design Approach (SBD) (Case Study: District 17 of Tehran Municipality), Urban and Regional Studies and Research, 5(17).*